

NÁPOLYI ANJOUKORI KUTATÁSOK.

I.

Nagy-Lajos nápolyi hadjárata.

Az Endre király gyilkosain végrehajtott halálbüntetés¹⁾, melyet Johanna nápolyi királynő külön követe, a tropeai püspök által sietett I. Lajos királyunk tudomására juttatni, legtávolabbról sem csillapította le a dicső fejedelem jogos bosszúérzetét, ki szerencsétlen testvérét kimondhatlanul szeretete volt s ki a kivégzett gyilkosokat csak a büntetlenül maradt főczinkosok eszközeiül vala hajlandó tekinteni. Johanna még azon cselrel is élt, hogy magát, mint gyámoltalan nőt, a lovagiasnak ismert Lajos király pártfogásába ajánlja; Passaro és Costanzi nápolyi chrónisták szerint azonban Johannának a vész előérzetében való ezen ravasz meghunnyászkodása még inkább fölingerlé Lajost, ki válaszában Johannát egyenesen a testvérén elkövetett gyilkosság részesének nevezi:

»... *potestatis regiae neglecta vindicta — mondá Lajos — et excusatio subsequuta te viri tui necis arguunt consciam et fuisse participem, neminem tamen divini, humanive iudicii poenas nefario sceleri debitas evasurum.*«

E levél vétele után Johanna összegyűjté tanácsosait, hogy már most az országnak védállapotba való helyezéséről intézkedhessék; és mint a nápolyi államlevéltárban levő anjou regestákból kitűnik, már 1346. martius 7-én kelt rendeletében fegyver alá hívja alattvalóit a közeledő ellenség ellen, *quum occupationem et invasionem regni nostri Sicilie hostilis aspirat improbitas*, s 27-én hadiszemlére gyűjti főurait s fegyveres hűbéreseit; a németek-

¹⁾ L. a M. T. akad. értekezéseinek IV. köt. 1. sz. alatt (1874.) megjelent értekezésemet nápolyi történelmi kutatásaimról.

nek s velök tartott idegeneknek (*teutonicis et alii exteri secum se miscentes*) pedig szigorúan meghagyja, hogy Nápoly, Aversa és Capua városaiból vagyonvesztés terhe alatt azonnal kitakarodjanak.

Ápriltől júniusig a várakat vizsgálta s különösen Manfredonia, Barletta, Trani, Bari s Brindisi tengeremelléki városokat erősítetteti.

E hadi intézkedéseket tartalmazó parancsok közt két figyelemre méltó oklevelet találtam, melyek kirívó fényben derítik föl Johanna szeszélyes természetét. 1346. április 4-ki parancsával ugyanis visszavonván a csak néhány nappal előbb hozott rendeletét, mely szerint szerelmes rokonát — nem sokára férjét — Tarentoi Lajost összes hadainak fővezérévé nevezte volt ki, megtiltja alattvalóinak, hogy neki engedelmeskedjenek. De a duzzogás csak kevés napig tartott; mert ime ugyane hó 27-én ismét fővezérének, sőt helytartójának nevezi ki Tarentoi Lajost.

1346 s 1347 hadi készülődésekkel teltek el. ¹⁾

A nápolyi anjoui regesták, melyek 1265-től 1347-ig oly fényes eredménnyel jutalmazták bűvárműködésomat, az ezután következő időszakban, nevezetesen 1347-től 1352-ig nagy hézagokat mutatnak föl, mely körülmény különben a győztes Nagy-Lajos elől a Provenceba futott nápolyi udvarnak távollétéből magyarázandó ki. A mi pedig a Lajos király által Nápolyban fölállított kormány levéltárát illeti, ez — mint már akkor szokásban volt — a később visszatért Johanna által bizonyosan megsemmisítettett, valamint meg lőnek semmisítve az Anjouk által az őket megelőzőtt Hohenstaufeniak s ezek által bizonyosan a Normandiai levéltárai is. Nagy-Lajos dicső nápolyi hadjáratáról tehát Gravina s Villani valamint több más, de kevésbé hiteles chronicás naplói kivül, melyeket különben történészeink elég kimerítőn kiaknáztak, semminő más irott emlék nem szolgáltat-

¹⁾ Endrétől Johannának egy kis gyermeke volt, ki Martell-Károly nevet viselt. Érdekes tudni, hogy e később Nagy-Lajos által Magyarországra hozott s itt nem sokára meg is halt gyermek Nápolyban magyar nevelésben részesült. 1346. máj. 1-i kelettel ugyanis Johanna egy Izabella nevű magyar hölgynek (*Isabella Vngara*) ki Endrének kamarahölgye volt s ekkor a kis Martell-Károly nevelésével vala megbízva, 30 uncia arany évi fizetést rendelt.

ván *közvetlen* adatokat; szükségesnek véltem Johanna későbbi rendeleteit s adomány-leveleit kutatni át, azon reményben, hogy a lezajlott háborúról azokban retrospektív adatokat sikerülend fölfedeznem; mely reményemben nem is csalódtam egészen; amennyiben az így lelt adatokban ha mást nem is, fényes czáfolását találtam némely nápolyi történész azon téves állításának, mintha ugyanis a nápolyi királyság népe mindenütt ellenséges indulattal viseltetett volna Nagy-Lajos királyánk iránt.

Így az 1348-ból, illetőleg ez év utolsó negyedéből, valamint 1349-ből fönmaradt regesták, azon időből ugyanis, midőn Johanna Nagy-Lajosnak Magyarországra való távozta után, trónját Nápolyban ismét elfoglalá, valamint a hadjárat utáni 1352-ki regesták a következő érdekes adatokat tartalmazzák:

1348. október 24-én Johanna *Gerace* és *Santo Paolo* calabriai városok polgárai ellen, kik Nagy-Lajos egyik vezéréhez, a calabriai hercegi czímet fölvett Miczbán Istvánhoz pártoltak volt (*adherentes Stefano Vngaro, qui se faciebat ducem Calabrie nominari,*) szigorú vizsgálatot rendel (Dipl. Eml. II. kötet az Anjouk. 322. l.)

Ugyanez év november 7-én Johanna több szintén a magyar királyhoz pártolt, *ortonai* előkelő úr (*rebelles et infideles nostri adherentes et sequaces Regis Vngarie*) összes ingó s ingatlan birtokát egy megmaradott hívének adományozza. (Dipl. Eml. az Anjouk. II. 325.)

1349. febr. 10-ki oklevéllel megfosztja vagyonától *Guerra Frigyes geracei* lovagot, ki szintén Lajos követői közé állott, (Dipl. Eml. II. 331.) nem különben *Monteleone* calabriai erősített város várnagyát *Pallerius János* lovagot *Johannem Pallerium militem, olim Castellanum castris montis Leonis proditorem et rebellem nostrum* (Dipl. Eml. II. 333.)

Vagyonát veszti ugyanez év martius 12-ki rendelettel a magyarokhoz pártolt *Aquinoi Tamás* loretoi gróf is (Dipl. Eml. II. 335.)

Egy 1352. máj. 31-ki keletű oklevélben említés tétetik *Bertrandus de Mocca, Robertus de Molisio* és *Johannes de Ebulo* nemesekről, kik a *Molise* tartományban levő *Civinatuova* várát embereikkel a magyar király nevében megrohanták s hatalmukba kerítették (Dipl. Eml. II. 417—418.)

Ugyanez év jun. 1-én az *otrantói* tartományban levő *Venosa* városát a magyar király nevében elfoglalva tartott hűtenek ellen rendeltetik vizsgálat. (Dipl. Eml. II. 419—420.)

A *San Severo* közelében levő *Sant Andrea* városának összes polgárai a magyarok mellé állottak (*terre Sancti Andree*

omnes homines vniuersaliter Vngaris sub rebellionis specie adese-runt,) mint az egy 1352. jun. 1-i oklevélből kiténik. (Dipl. Eml. II. 420—421.)

1352. június 15. kelettel Johanna bűnbocsánatot hirdet a lefolyt hadjárat alatt hűtelenekké vált alattvalóinak. (Dipl. Eml. II. 422—424.)

VI. Kelemen pápa 1352. július 15-én kelt levelében a Lajos pártjához tartozott Ursulus Minutulus nápolyi kanonokot, ugyanazt, ki a szerencsétlen Endre holttestét Aversából kegyeletesen elhozta s a nápolyi érseki egyházban biztosságba helyezte, mint ez a síriron még ma is olvasható, Johanna kegyeibe ajánlja (Dipl. Em. II. 425—426.)

Bűnbocsánatot nyernek (1352. augusztus 19.) Taranto város lakói is, kik a háboru alatt Johanna ellen föllázadtak volt.

Végre egy 1352. augusztus 30-án kelt oklevéllel Johannának egy híve az elpártolt Spallicus és Porticella *trani*-i nemesektől elkobzott javakat kapja adományban.

Mint ezekből látható, Nagy-Lajos királynak Calabria szélső fokától a Vézuv aljáig mindenütt voltak hívei, nemcsak egyesek, de egész városok is.

Nagy-Lajos nápolyi uralkodása időtartamának némi megállapítása végett átkutattam még az ama korból föltalálhatott magán-okleveleket is, u. m. szerződéseket, végrendeleteket, adomány-leveleket; azon okból ugyanis, mert az ilyenmű oklevelek akkor az uralkodó nevével s czímeivel szoktak intestáltatni. Az általam talált efféle oklevelek, összesen 26 darab, Nápolyból s a nápolyi királyság különféle vidékeiről keltezték, s bizonyítékul szolgálnak annak, hogy Nagy-Lajos kormányja a nápolyi tartományokban 1348-ban, továbbá 1350-től 1351. octoberig szakadatlanul működött (*L. Dipl. Eml. az Anjouk. II. köt.*) Ez oklevelek közös intestatiója a következő:

In nomine domini nostri Jhesu Xti Dei Eterni. Anno ab incarnatione eiusdem (következik az év) Regnante domino nostro Ludoyco dei gracia Serenissimo Hungarie Jerusalem et Sicilie Ducatus Apulie et principatus Capue, Dalmacie, Crohacie, Rame, Seruie, Gallicie Lodomerie, Comanie, Vulgarieque Rege Principe Salernitano et Honoris Montis Sancti Angeli domino. Regnorum vero eius Hungarie (sexto-nono) Jerusalem et Sicilie autem (primo-quarto.)

I. Lajos által Nápolyban kiállított oklevelet csak kettőt találhattam.

Az egyik, melyben mint jeruzsálemi s szicíliai király megerősíti a nápolyi hittani főiskolának II. Károly nápolyi király által engedélyezett jövedelmét, ily kelettel bír:

Datum Neapoli per Mattheum de Porta de Salerno Juris civilis Professorem, Magne Curie Magistrum Rationalem, locumtenentem prothonotarii Regni Sicilie. Anno Domini M.CCCXXXVIII. die XIIII^o Martij I. indictionis Regnorum nostrorum Vngarie anno Sexto Jerusalem et Sicilie anno primo.

A másik oklevél, melyben Lajos a német Mária-rend lovagjait (*preceptores, gubernatores, fratres et ministros ordinis milicie Sancte Marie Theotonicorum*) pártfogása alá veszi, Aversa ostroma alatt kelt ily módon: *Datum in campis in obsidione civitatis Averse. Anno domini MCCCL^o. die decimo July III. indictionis. Regnorum nostrorum Vngarie anno VIII^o Jerusalem et Sicilie Anno III^o.*

A béke I. Lajos és Nápolyi Johanna közt, a pápa közvetítése mellett kötött meg; s a sz. szék részéről 1352. márcziusban De Sancto Martiale Péter lőn kiküldve a Lajos serege által a nápolyi királyságban elfoglalva tartott városok s várak átvétele s Johannának való átadása végett.

A pápai biztos küldetése azonban, mint későbbi adatok mutatják, nem sikerült teljesen; a mennyiben különösen a már akkor is az *ubi bene ibi patria* elvét vallott németek nem igen mutattak kedvet ezen, a természet minden adományával oly bőven megáldott országból ridegebb hazájukba térni vissza, jobbnak tartván kényelmesen elhelyezkedni s egész függetlenül uralkodni az általuk elfoglalva tartott várakban.

A pápai biztos küldetésének sikertelenségét mutatja egy 1352. július 10-én kelt oklevél is, mely szerint Johanna egyenes alkudozásba lépett *Wolfhart* Konráddal (*Conradus Lupus Theothonicus*) Nagy-Lajos egyik ismert német vezérével, az általa akkor még megszállva tartott *Lucera* városa átadása iránt.

Maradtak különben magyarok is, még pedig nem jelentékeny számmal, a nápolyi királyságban, azzal a különbséggel azonban, hogy míg a németek olasz kalandorokkal s különösen bizonyos Annichino Boccardival egyesülve, mindenütt csak rablás és pusztítás nyomát hagyták maguk után, a tőlük különvált és saját vezéreikkel bíró, honosságukat pedig soha meg nem tagadó magyarok tisztán megóvták a nemzet becsületét.

Egy nápolyi tudós barátom, Camera Máté, gazdag kézirat-gyűjteményében ugyanis egy Nápolyi Johanna titkára: *Alife* Miklós által irt ily czimű krónikát találtam: *Arcani Historici del Regno di Giovanna I.*, melyben igen dicséretes említés van téve a visszamaradt magyarokról, kik Johanna zászlói alatt válalván szolgálatot, kitűnő magaviseletük által annyira meguyerték a nápolyi királynő kegyét, hogy ez egy 1354-ben Lajos királyhoz intézett külön levélben fejezte ki velük való rendkívüli megelégedését.

Hogy pedig e magyar vitézek a nápolyi szolgálatban nem szűntek meg Lajos alattvalói lenni, kitűnik Johanna említett levelének következő passzusából is:

»*Rogamus autem Regiam Excellentiam vestram fraternam, quatenus velitis mandare Comiti Nicolao et notabilibus corporalibus aliisque universis et singulis Vngaris fidelibus vestris, quod more solito de bono in melius insistere debeant nostris servitys, observando pacta hinc inde promessa et iurata.*»

Hogy továbbá az Olaszországban elmaradt magyar vitézek igen tiszteletreméltó csapatot képezhettek, mutatja az általuk fölvett »*Magna Societas Vngarorum*» czím, mely alatt 1361-ben formalis szerződést kötnek Johannával a nápolyi királyságban valódi brigantaggiót tűzött németek ellen vállalt hadiszolgálatot illetőleg. E szerződésben, melynek eredetije a firenzei levéltárban őriztetik¹⁾, a magyar király iránti hűség s az idegen szolgálatnak annak érdekeivel s akaratával való össze nem ütközése különösen kiemelvek.

Arattak-e Lajos vitézei olyan diadalt a német rablók fölött, mint épen öt századdal később ugyanazon helyeken a Crocco-Donatelli s Chiavone bandáit tövig kipusztított magyar legionisták, s meddig tartózkodtak vagy tán sokan végleg letelepedtek-e Dél-Olaszországban, arról semmi tudomással nem bírunk.

II.

Durazzói Károly.

Ismeretes tény, hogy VI. Orbán pápa Nápolyi Johannát azért, hogy a francia bibornokok által külön megválasztott s

¹⁾ Dipl. Eml. az Anjouk. II. 571—568.

VII. Kelemen nevet fölvelt ellenpápához, a volt cambrayi püspök s később genfi bibernokhoz pártolt, mint eretneket s hűbérura iránti felségsértőt egyházi átokkal sújtotta, s a sicíliai királyságtól megfosztottnak nyilvánította, egyúttal a Nagy-Lajos udvarában nevelkedett s ekkor hadseregében vezéri minőségben szolgált Durazzói Károlyt kínálván meg a sicíliai koronával.

Durazzói Károly, Nagy-Lajos hathatós támogatása mellett, a pápa meghívására meg is indult Itáliába egy magyar s egy zsoldos had élén; miután előbb a Johanna udvaránál Nápolyban tartózkodott nejét Margitot figyelmeztette, hogy siessen el gyermekeivel Rómába, nehogy Johanna, hírét vevén a magyar had jövetelének, őt erővel letartóztassa. Margitnak sikerült is tetszetős ürügy alatt idejekorán menekülni Nápolyból.

Károly, mint az Anjoukori *Dipl. Eml.* III. kötetében közölt flórenczi oklevelekből kitűnik, — (s itt kénytelen vagyok az utamba eső idegen revierben böngészni)— 1379. őszén már Közép-Olaszországban volt, hol élénk összeköttetésben állott a milánói Viscontiak s a flórenczi *Signoria* ellen lázongott pártvezérekkel s a genuai köztársasággal is. A Ghibellini pártiak Durazzói Károly neve alatt csoportosultak Toscana több vidékén, és a flórenczi köztársaság már 1379. oct. 17-ki levelében alázatos kérelemmel fordult Nagy-Lajos magyar királyhoz, esedezvén, hogy Durazzói Károlyt iránta való kiméletre intse s oda hasson, hogy seregével ne Toscanán keresztül menjen Nápolyba; minthogy a több helyütt föllázadt Ghibellinek idegen hadak közeledtével még nagyobb zavarokat okoznának. Nagy-Lajos ugyanez év nov. 21-én kelt válaszában meg is ígéré pártfogását a halálra ijedt flórenczieknek, kik azonban néhány hét múlva, decz. 30-án, ismét panaszt emelnek a Károly nevében az ország minden vidékén garázdálkodó lázadók ellen.

1380. elején német-olasz csapatok Durazzói Károly nevében Sienát s Pisát vették meg; amarra 12, emerre 10 ezer arany forintnyi sarcot róván.

Midőn végre Arezzo városa is a mindig nagyobb tekintélyre vergődött Durazzói Károlynak hódolt meg¹⁾; belátta a flórenczi

¹⁾ Arezzo városa Durazzói Károlyt még mint nápolyi királyt is urának ismerte.

köztársaság, hogy csakis Nagy-Lajos királylyal s Durazzói Károlylyal való barátságos egyezkedés által leendő képes megmenteni toscánai uraságát; s az alkudozások megindítása czéljából rögtön követeket is küldött mindkettőhöz. Nagy-Lajos az egyezés megállapítása végett Vilmos győri püspököt küldte a flórenczi Signoriához, azt levélileg is figyelmeztetvén, hogy Durazzói Károlyt, mint az ő maga testvérét tekintse, s annak ügyét minden módon elősegíteni legfőbb tiszteletének tartsa.

Az egyezés Nagy-Lajos nevezett követe, a Károly táborában volt magyar sereg vezére János macsói bán, ki Károlyt képviselé, s a Signoria közt meg is kötöttetett 1380. octóber 7-én (*Dipl. Eml. az Anjouk* III. 359.)

Az egyezés főpontjai ezek voltak:

A flórenczi köztársaság kötelezi magát sem Johannának s szövetségeseinek segélyt nem nyújtani, sem VI. Orbán pápa, a magyar király, Durazzói Károly s a genuai köztársaság ellen nem szövetsgezni; a Károly által elfoglalt olasz területeket, különösen Arezzo városát meg nem támadni, és végül Durazzói Károlynak a magyar király nevében 40,000 arany forintnyi kölcsönt adni, mely kölcsön a VI. Orbán pápa által a legutóbbi békekötés értelmében a flórenczi köztársaságra rótt adóba volt betudandó.

Károly viszont kötelezé magát a flórenczi köztársaság területét, valamint az azzal szövetsgezes Bologna, Perugia, Pisa, Siena s Lucca városokat hadaival nem háborgatni, a hatalmában levő területeken kívül más toscánai város vagy helység meghódolását el nem fogadni, s a flórenczi köztársaság által száműzött vagy ellene fegyvert fogott lázadókat nem segélyezni.

Durazzói Károly már ez egyezséget megelőzőleg, az az 1380. június 1-jén lőn Rómában nagy ünnepélyességgel megkoronázva nápolyi s jeruzsálemi királylyá. Pártja azalatt Nápolyban mindinkább növekedett, különösen a nápolyi nemesség közt, mely attól tartván, hogy Johanna halálával ennek férje az idegen Braunschweigi Ottó örökölhethé a trónt, rokonszenvet táplált Károly, az olasz Anjouk ez egyetlen sarjadéka iránt; annál inkább, mert — mint *Giannone* nápolyi történész mondja — meg voltak győződve, hogy e harczias herczegnek a magyar király oldala

mellett bő alkalma volt úgy a haditudományokban, mint az országzászlásban gazdag tapasztalatokat szerezni.¹⁾

Károly Rómában újabb zsoldosokat fogadott, és Barbiano Alberik olasz condottiero vezérlete alatt a pápa is adott neki segédcsapatot; de csak miután unokaöccse Buttillo Prignano számára a capuai hercegséget odaigérte.

Átlépván a határt, Károly serege s környezete azon arányban növekedett, a mint Nápolyhoz közelebb ért.

Braunschweigi Otto, Johanna férje, egy hirtelen összeállított sereggel megindult ugyan ellene San-Germanóig; de itt hírét vevén Károly hatalmas haderejének, csakhamar Arienzioig hátrált vissza. Itt történt az első összekocczanás Károly s Ottó közt, melynek eredménye az volt, hogy Otto serege szétveretve futott Nápolyig.

Károly Arienzóból minden ellenállás nélkül Nólába érkezvén, itt már királyi kitüntetésekkel fogadtatott. Hat napi pihe-nés után Marigliano felé egyenesen Nápolynak tartott.

Közeledésének hírére a nápolyi nép föllázadt Johanna ellen, ki kénytelen volt *Castel Nuovo* várába zárkózni; Braunschweigi Otto pedig belátván az ellenállás teljes czéltalanságát, kis seregével Marigliano felé menekült; és ezalatt megnyittatván a nép által a város kapui, Károly a legnagyobb diadallal tartá bevonulását Nápolyba. Johanna egy hónapi ostromzár után, miután a segítségére sietett férje is, Károly által megveretve, fogságba ejtetett, megadta magát.

Ekkor Károly rábírni igyekezett Johannát, hogy javára mondjon le a koronáról; mit ez eleinte meg is ígért, de később megtenni határozottan vonakodott; sőt Károly ellen összeesküvést is tervezett provencei híveivel s V. Károly francia királynak általa már azelőtt fiává fogadott s örökösévé tett öccsével, Lajos herczeggel; mit megtudván Károly, Johannát a Basilicatában levő *Muro* várába záratta. Summonte szerint Károly ekkor kérdést intézett Nagy-Lajoshoz, hogy mit tevő legyen már most a fogoly királynővel? s a magyar király azt válaszolta volna: Végeztesse ki ugyanazon módon, mint ő kivégeztette a

¹⁾ *Giannone-Storia Civile di Napoli* Libro XXIII.247.

szerencsétlen Endrét; s ez meg is történt. Johanna 1382. május 22-én, 55 éves korában megfojtatott. Tetemei a nápolyi Santa Chiara templomban, egy bizonyosan még általa emelt diszes sírboltban nyugsznak, melyen a következő sírírát olvasható:

Inclita Parthenopes jacet hic Regina Joanna

Prima, prius felix, mox miseranda nimis.

Quam Carolo genitam, multavit Carolus alter,

Qua morte illa virum sustulit ante suum.

MCCCLXXXII. XXII. Maii. V. ind.

Johanna halála után nem csekély küzdelmei voltak még Károlynak a francia erővel a nápolyi királyságba tört, főlebb is említett Lajos herczeggel, kit párviadalra is kihitt. E versenytársa nem sokára meghalt ugyan; de ekkor ismét a pápával gyűlt meg a baja, ki követelte unokaöcsce számára a neki ígért capuai herczegséget; míg Károly csak Nocerát adta neki. A pápa személyesen eljött Nápolyba, hogy Károlylyal az ügyet barátságosan intézze el, az alkudozás eredményét öcscsénél a közel nocerai várban várván be. Itt azonban a békés alkudozást fenyegető üzenetek válták föl, melyek azzal végződtek, hogy Károly sereget küldött a Nocerába zárkózott VI. Orbán pápa ellen. Ez körülzárva látván magát, egyházi átokkal sújtá Károlyt s mint a krónikusok mondják, napjában háromszor a várablakról letekintve, szurokfáklyák lángja s ördögűző csengetyű hangok mellett szórta átkait a körülötte táborzott seregre. Annyira ment a háladatlan Károly elleni haragja, hogy a környezetében volt öt bíbornokot iránta való békülékeny hajlamaik miatt, a legkegyetlenebb módon kivégezteté. Végre egy hive segítségével sikerült a pápának a várból szökés által menekülnie a tengerpartig, honnét több érte jött genuai gálya szállította őt tova.

Mint az anjoui regesztákból kitűnik, Károly nápolyi udvarában s hadseregében a magyar elem jelentékenyen volt képviselve; s magyar hiveit Károly fényes adományokkal s mindenemű kitüntetésekkel is jutalmazta.

Igy adományokat nyertek a következő magyar udvarnokai, u. m. a csak magyar melléknévvel nevezett Miklós, Péter, Balázs és Fábán, valamint Székely Mihály, Bácsi István, Szentpétery György, Szűcs Mihály, Staffai György (Georgius de la Staffa

Ungarus) és Orbóczy Imre; továbbá kamarása Kis Ferencz, magyar szakácsa Pál mester, és Péchy János lovag, kik ugyanis részint bizonyos évi jövedelmet, részint nápolyi fekvőségeket és hűbéri uradalmakat nyertek.

Orbóczy Imre továbbá tranii várnagynak, fia Miklós pedig a nápolyi királyi kápolna énekesének nevezettek ki (1382 nov.)

Hogy Durazzói Károly nápolyi állandó hadseregében a magyar katona is szerepelt, bizonyítja egy 1382. jan. 6-án kelt okmány, mely fizetését szabályozza a Dentice Ferencz vezérlete alatt Apuliába kiküldött 158 magyar lándzsásnak; (158 lancei Vngarorum.) (*Dipl. Eml. az Anjouk. III. köt.*)

Nagy-Lajos halála után annak leánya Mária megkoronáztatásának hírére a horvátországi Garázda Tamás vitte meg Károlynak, ki is őt a legnagyobb kitüntetésekkel elhalmozta és a manfredoniai vám- és sójövedékből húzandott 200 arany évi jövedelemmel is megajándékozta (1383. febr. 7.) Durazzói Károlynak a magyar követ iránt mutatott ezen rendkívüli nagylelkűsége, valamint egyáltalában a magyar főuraknak udvarához minden módon való édesgetése mindmegannyi bizonyítékai Mária királynő ellen már akkor megindított ármánykodásainak. Nemsokára a föllázadt horvátok részéről Nápolyba érette küldött Pál zágrábi püspökkel személyesen indult Magyarország felé, daczára annak, hogy neje Margit, bizonyos elősejtelmek által nyugtalanítva, élénken marasztalta őt.

Magyarországi működése és gyászos halála sokkal ismeretesebbek történetünkben, hogysem szükséges volna azzal itt bővebben foglalkoznom. Csak azt akarom constataálni, hogy míg mi föltétlenül elítéljük Károlyt a legnagyobb jótevőjének Nagy-Lajosnak özvegye és leánya iránti szívtelen magaviseleteért s míg VI. Orpán pápa, sőt maga Johanna iránti hálátlansága is határozottan gonosz jelleméről tesznek tanúságot; addig a nápolyi történészek, kik nagylelkű, szabadelvű s tudománypártoló fejedelemnek írják le őt, még háladatlanságára is találnak mentességet, Caesar eme mondatában: *Si violandum est jus regnandi causa violandum est.*¹⁾

¹⁾ Summonte Historia della Città e Regno di Napoli.

Durazzói Károlyt az olaszok még *Carlo della Pace* (Béke Károly)-nak is elnevezték; ő levén közvetítője a magyar király s a velencei köztársaság közt megkötött békének ¹⁾

Az egykorú chronicusokszerint Károly középtermetű, szép s rendkívül bátor férfiú volt.

Nejétől, egyszersmind unokatestvére Durazzói Margittól három gyermeke volt: Mária, László és Johanna. Az első már kis korában elhalt, a másik kettő pedig mindegyik uralkodott a nápolyi trónon.

III.

Durazzói másképp Nápolyi László.

Durazzói László 1386. febr. 25-én, 10 éves korában lön kikiáltva nápolyi s sicíliai királylyá, anyja Margit gyámsága alatt.

Magyarországgal való összeköttetéseinek első nyomát történészeink 1392-ben találják, mely évnek november 8-ról ugyanis egy velencei dogéhez intézett levele létezik a bécsi cs. titkos levéltárban, melyben az ifjú király kéri a nevezett köztársaság elnökét, hogy hajóinak, melyekkel Apuliából Zengbe indulni készül, szabad menetet engedjen az adriai tengeren.

Egy Chieti városa levéltárában létező s 1387. april 18-án kelt oklevélből azonban kitűnik, hogy László már *ekkor* fölvette volt a magyar királyi címet. Ezen Chieti városa polgáraihoz intézett levelében ugyanis László tudósítja híveit, hogy miután most Pál zágrábi püspök (a ki, mint látjuk, soha se hiányzott, ha a magyar trón elleni intrigák forogtak szóban) s több magyar főúr által bizonyos hírét vette atyja Károly meggyilkoltatásának, átveszi az örökül rámaradt magyar koronát, tudatván egyszersmind hívei vigasztalásaúl, hogy atyja gyilkosai részint lekonczoltattak, részint börtönben vagy számkivetésben sínlődnek. (Dipl. Eml. III. 626.)

Ez időből már a nápolyi anjoui regesták is tartalmaznak adatokat Durazzói Lászlónak Magyarországgal való élénk összeköttetéséről, sőt arról tanúskodnak, hogy 1390-ben Lászlónak Magyarországbán már bizonyos kormányféléje is volt. Mig Zsig-

¹⁾ *Giulio Faroldo*. Annali di Venezia.

mond királynak ekkor tudvalevőleg Ilsvai Leusták volt magyarországi nádora; László nádorául a nápolyi regeszták Laczfy Istvánt az egykori horvát bánt említik. Ez év október 7-én ugyanis levelet intéz László az esztergomi érsekhez, a váradi s váci püspökökhöz, valamint Magyarország és társországainak többi főpapjaihoz; nemkülönben a fennemiltett István vajdához Magyarország nádorához, János macsói bánhoz, magyarországi helytartójához, Losonczy Lászlóhoz, Zéchy Györgyhöz, Manen Imréhez, Zambo Imre főtárnokmesteréhez s a többi országnagyokhoz, tudósítván őket, hogy a zágrábi püspök által küldött üzeneteket vette s hogy válaszat magyar kamarása Sebestyén által küldi meg.

Ugyanez év júl. 17-iki kelettel Hervoja vajdát és Vulko bánt, kiket testvéri czímmel tisztel meg, kinevezi dalmátiai s horvátországi bánoknak; Szávai Zeringlevich Miklósnak pedig a hűtlen Keresztúri Gergely s Lászlótól elkobozott valkóvármegyei birtokokat adományozza.

1392. október 10-ki kelettel a Mária királynő védelmében hősieen elesett Garay nádor javait is híveinek juttatja, s ugyane hó 15-kén kelt levelében János macsói bánt, ki, mint főlebb láttuk, helytartója volt, nádorát Laczfy Istvánt és Hervoyát dalmát- s horvátországi bánt felhatalmazza, hogy a Zsigmondhoz és Máriához (kiket brandenburgi örgróf s nejének nevez) pártolt hűteleknek nevében általános amnesztiát adhassanak.

Pál boszniai helyettes bán fiai: Péter, Milos, Dénes, János, István s Balázs Pozsega- és Verbászmegyékben kapnak részint hűtlenektől elkobozott, részint az elhunyt Koncsos Miklóstól a koronára szállt birtokokat (1392. oct. 19.)

Ugyanekkor megerősíti László Matievics és Miksich nevű nemeseknek a IV. Béla által nekik tett adományt bizonyos Lipovác és Sz.-Márton nevű birtokokat illetőleg.

Érdekes Lászlónak egy 1392. nov. 21-én kelt s az abruzzói s apuliai tengerparti hatóságokhoz intézett egy rendelete, melyben előadván, miszerint kamarása Szentpéteri János, a már említett György fia, bizonyos Crissi nevű zárai polgártól egy házat és kertet vásárolt volt meg 1600 aranyért s azt eladónak ismét bérbe adta évi 20 aranyért; de Crissi úgy a lakbért fizetni, mint a házból kimenni vonakodván, Szentpétery őt a zárai törvényszék elé idéztette, hol ez azt a kifogást tette, hogy Szentpétery, mint Zsigmond király rebellise, s mint ki Erzsébet és Mária királynők szekereit több más lázadóval együtt kirabolta, törvényen kívül áll; miért is a zárai törvényszék Szentpéterynek igazságot szolgáltatni vonakodott; — meghagyja tehát a fönidézett

hatóságoknak, hogy a kikötőikbe érkezendő zárai polgároktól annyi árút, vagy más ingóságokat kobozzanak el, míg az 1600 arany forint fedezve nem lesz.

1393. július 5-ki kelettel főszakácsának, a már atyjánál is szolgált Pál mesternek Somogy megyében adományoz birtokot.

A velencei származású Gritti Györgyöt, ki előbb az abruzói tartományban viselt hivatalt, kinevezi Cherso és Oszero dalmatiai szigetek grófjának.

1394. júl. 4-iki oklevelében megerősíti a helytartója János macsói bán által nevében Magyarországon tett adományokat.¹⁾

Az ekkor még csak 16 éves és anyja gyámsága alatt állott László önállólag bizonyára vajmi keveset folyt be a föntebbi intézkedésekbe. Minden oklevél anyja Margit királynő beleegyezésével lőn kibocsátva; és kétséget sem szenved, hogy valamint ezen intézkedésekre, úgy magára a magyarországi László-pártra is a nápolyi udvarnál tartózkodott magyar urak nagy befolyással voltak. Kerestek itt módot arra is, hogy a Zsigmonddal ellenséges lábon állott II. Bajazid török szultánt megnyerjék László ügyének; sőt e célból házasságot is terveztek az ifjú László és Bajazidnek egyik leánya közt. Követeket is menesztettek e tárgybán a török császárhoz; de a terv, mely bizonyára nem volt alkalmas arra, hogy László magyarországi hivatát szaporítsa, nem fogantatott.

A század még hátra levő néhány évében rosra fordultak László ügyei Magyarországon. Több híve, köztük Laczfy István is Zsigmond hálójába kerülván, kivégeztetett. Ez években különben sokkal több dolgot adtak Lászlónak a nápolyi zavargások, hogysem Magyarországra is gondolhatott volna. Nem is találtam ez időből semminemű magyarországi intézkedést a nápolyi anjou regestákban.

Lászlónak Dalmátiába való átjövetele 1403-ra esik. Ez év elejéről több útegyengető adománylevelét találjuk. Így január 26-ki kelettel Miklós segniai gróf a tótországi Ocroch várat kapja s engedélyt nyer, hogy Zsigmond királytól megvásárolhassa Ozatil várát.

¹⁾ Mindez okleveleket L. *Diplom. Emlék. az Anjoukorból III. köt. a kijelölt időrendben.*

Paulovich Péter vajda a Kubínyi Jánostól elkobozott Kubint kapja.

Zára városa hű szolgálatai jutalmául a Budizlán corbaviai gróf fiai által Zsigmond adománya erejénél fogva elfoglalva tartott Novigrád várát nyeri, és kap sókésztési engedélyt is.

Egy bizonyos de Nassis és társai zárai polgárok pedig bünbocsánatban részesülnek.

Ugyanez év april 25-én Sütő Jakab spalatói lakos és fiai Dózsa és Dognus László udvarnokaivá fogadtatnak. April 29-ki oklevéllel pedig Brezonka testvérek, Terzeich János és Laczkovich Fortunát adóelengedésben részesíttetnek.

Mindez oklevelek Nápolyból vannak keltezve. Van azonban Lászlónak egy ugyanez év octóber 19-én Zárában kelt oklevele is, melynek sajátkezű aláírással ellátott eredetije nemzeti muzeumunkban őriztetik, s melyben megbízza tanácsosát De Andreis trojai grófot, hogy nyugtassa meg Sebenico s Trau városok lakóit, hogy előbbi szándékától, miszerint ama városokat várerődítésekkel ellássa, elállott, s hogy azok előbbi szabadságukban továbbra is meghagyatnak.

Magyar királylyá való koronáztatása tudvalevőleg Zárában 1403. augusztus 5-én ment végbe. Történészeink szerint Kanizsay János esztergomi érsek koronázta meg őt; a nápolyi történetírók azonban Chioccarello codexe nyomán azt erősítik, hogy Bonifác pápa e célra a firenzei bibornokot küldötte ki.

1404-ben László ismét Nápolyban van; s itt ez év april 1-jén Hosztojának, ki, mint tudva van, Dabiszsza halálával Bosznia nagy részét magához ragadta, s kit László e diplomájában Bosznia királyának nevez, ellenségei s a lázadók ellen neki nyújtott hathatós segélye jutalmául a Sebenico s Trau városokban szedni szokott harminczad felét adományozza. Ugyane napon Dragissa de Glas a felségsértési és hűtelenségi bűnbe esett Berislán testvérektől elkobzott pozsega-vármegyei Grabalics nevű birtokot nyeri.

A zárai érseknek sókésztést és eladást engedélyez (máj. 7.)

1405-ből, mely évben Hosztojának Zsigmondhoz való partolása következtében ismét megapadt László pártja a magyar végvidéken, semmi oklevelet nem találtam.

1406-ban megerősíti a tisztviselői által Sebenico városának tett engedményeket (mart. 15.); adománynyal jutalmazza De

Raducis Jakab zárai lovagot (sept. 14.); Hervoya spalato herczeg kapja a Szerémi Páltól elköbozott Srinig várát, Szandál bosnyák fővajda pedig a szegniai s a corbaviai grófok tótországi birtokait, Jobrasich László a lázadó Berstiaznich László lefoglalt jószágait.

Egy Beneventóban 1407. martius 17-én kelt oklevélben a Sz.-Jakabról czimezett sebenicoi káptalan fölhatalmaztatik magánfelek közti szerződések s egyéb okiratok kiállítására.

1407. jul. 27-én László a többször említett Hervoyát nevezi ki magyar-horvát-tót s dalmátországi helytartójává s több apróbb adományt is tesz.¹⁾

S itt megszakadnak a Durazzói László soha eléggé föl nem derített magyarországi működésének nyomaira vezető adatok a nápolyi anjoui regestákban.

E regesták lézagos volta, valamint egyáltalában a László korabeli írott emlékek hiányossága s a fenmaradt krónikák megbízhatlanságánál fogva Lászlónak olaszországi nagyratörő vállalataival sincsenek egészen tisztában a nápolyi történészek. Anynyi bizonyos, hogy Rómát háromszor vette be, hatalmába kerítette a toscánai nevezetesebb várakat, s úgy látszik, hogy az olasz egységi ambitio nagy mértékben meg volt már ő benne is. Kortársai nyugtalan s harczias kedélyűnek s végtelenül nagyra-vágyónak mondják. Legfőbb óhajtaása Giannone, Summonte s több más nápolyi történész szerint az volt, hogy az apró szabad-községekre oszlott Italiát saját hatalma alatt egyesítse; és tán e merész tervét foganatosítja is, ha Perugiában kalandos módon való megmérgeztetés által életének legszebb férfi korában véget nem vetnek.

László 39 éves korában halt meg, miután 29 évig uralkodott a nápolyi trónon. Tetemei Nápolyban a *S. Giovanni a Carbonara* nevű templomban egy a főoltár mögött levő nagyszerű sírboltban nyugsznak.

ÓVÁRY LIPÓT.

¹⁾ Durazzói Lászlónak XV. századbéli fönjelezett oklevelei kiadatlanok, az *Anjoukori Dipl. Emlékek* című gyűjtemény csak a XIV. század végéig terjedvén.